

TALE PÅ FRIGJØRINGS DAGEN 8. MAI 2023

Lunner kirke

Kjære alle sammen!

Gratulerer så mye med frigjøringsdagen, og gratulerer med den nasjonale veterandagen.

I dag feirer vi frigjøringen av Norge. 8. mai 1945 kunne vi slippe jubelen løs og feire at fem år med okkupasjon var over.

Fem lange år der grunnloven, rettsstaten, menneskerettighetene og pressefriheten var satt til side.

Selve kjernen i demokratiet vårt.

Vi feiret at vi hadde vunnet friheten tilbake.

At vi hadde vunnet over nazismens menneskefiendtlige ideer og idealer.

8. mai er derfor en alvorstund og en gledens dag – og det er en dag for takknemlighet og ettertanke.

Vi hedrer norske kvinner og menn som sto opp mot nazismen og spesielt de som mistet livet på grunn av krigen.

Vi hedrer også norske veteraner fra ulike fredsbevarende operasjoner i mange land i de snart åtti årene som har gått siden krigen sluttet.

8. mai 1945 var andre verdenskrig altså over i Europa. Over alt kapitulerte de tyske styrkene betingelsesløst. Storbritannias statsminister Winston Churchill og USAs president Harry Truman erklærte dagen for seiersdagen – Victory Day Europe.

For oss her i landet markerte dagen slutten på fem lange år med okkupasjon og undertrykkelse.

Jublende folkemengder samlet seg i gater og grender. Det norske flagget, som hadde vært forbudt siden 1940, gikk til topps på flaggstenger over hele landet. Det var fred og vi var frie!

8. mai 1945 er og blir frigjøringsdagen.

Men jubelen og feiringen av frigjøringsdagen hadde et bakteppe. Seieren hadde kostet. Over 10.000 norske statsborgere hadde mistet livet som et direkte resultat av krigen og okkupasjonen. Over 40.000 norske kvinner og menn hadde sittet i nazistenes fengsler og konsentrasjonsleire.

Mer enn 350 000 tyske soldater hadde stått på norsk jord og gjort sitt beste for å nazifisere folk og samfunn. De lyktes ikke, men de forårsaket uendelig mye lidelse.

Vi takker alle som bidro i kampen for et fritt Norge.

De som jublet 8. mai 1945 og som markerte frigjøringsdagen i mange tiår etterpå, de gjorde det med bakgrunn i personlige erfaringer. Så godt som alle hadde fått kjenne okkupasjonen på kroppen.

Derfor var parolen som vant allmenn tilslutning: «Det må aldri skje igjen». Man hadde lært hvor mye menneskeverd og menneskerettigheter betydde. Nå hadde en lært at verdier som frihet og medbestemmelsesrett ikke var selvsagte. De kunne mistes, særlig hvis en sto alene.

Derfor var det naturlig at Norge sluttet seg til internasjonale samarbeidsorganisasjoner som FN. Derfor var det også naturlig at vi ble med i en forsvarsallianse med andre demokratiske nasjoner. Vi hadde erfart hva det kunne føre til om vi ble stående alene mot en hensynsløs angriper.

Helt siden vi opplevde vår egen okkupasjon har Norge bidratt i kampen for demokrati og menneskeverd.

Det ble innledet med deltagelse i Tysklandsbrigaden fra 1947 og fortsatte med deltagelse i 120 operasjoner, de aller fleste i FN- eller NATO-regi. I alt har mer enn 120 000 kvinner og menn bidratt i disse operasjonene.

Våre soldater har stått i krevende og risikofylte oppdrag. Det er samfunnets ansvar og plikt å gi dem den anerkjennelsen og støtten de fortjener, også etter at de har kommet hjem.

Gjennom å bidra med det mest verdifulle vi har, våre barn, våre søsken våre foreldre, ektefeller og venner, som bidrar i internasjonale militære operasjoner bidrar vi til norsk og internasjonal fred og sikkerhet.

Norske soldater løser oppdrag, hjemme og ute, hver eneste dag.

De løser oppdrag for Norge.

Det å være veteran og soldat, det står det respekt av.

De har tatt et valg. De verner om noe større enn deg selv.

De kjemper om det blir krevet.

De kjemper for frihet, verdier og fellesskapet – de kjemper for Norge.

I dag er det 78 år siden den opprinnelige frigjøringsdagen. Norge er fortsatt en fri, demokratisk stat. Vi er sterkere knyttet til NATO enn noen gang. Generalsekretæren i NATO, Jens Stoltenberg, er jo faktisk norsk.

Vi er fortsatt aktive i FN og har nettopp avsluttet en periode som medlemmer av Sikkerhetsrådet. Vi tar fortsatt internasjonalt ansvar i en rekke operasjoner i en rekke konfliktområder.

Men samtidig er det ikke til å stikke under en stol at demokrati og menneskerettigheter i det store og hele er på vikende front i verden i dag, selv i Europa, selv i NATO-land.

Rå maktbruk er igjen blitt gangbar valuta for å skaffe seg politisk herredømme.

Det russiske angrepet på Ukraina er også et angrep på demokratiet og på våre egne verdier.

I over et år har Russland ført en barbarisk angrepskrig mot Ukraina, der Putin-regimet har brutt alle regler for «sivilisert» krigføring.

Måtte Ukraina om ikke så lenge få oppleve sin «frigjøringsdag»!

Krigen i Ukraina gjør jo vår egen markering av 8. mai enda mer aktuell. Ikke minst for de unge. Det er viktig at dagens unge får vite hva unge mennesker før dem har utrettet. Ikke minst hvorfor. Vi må aldri slutte å kjempe for de demokratiske verdiene som vårt samfunn er tuftet på. På menneskets ukrenkelighet og egenverdi, på rettsstatens prinsipper, og fred og frihet.

Den norske støtten til Ukraina er noe vi kan være stolte av. Den viser at idealene fra 8. mai 1945 lever i beste velgående. Dette til tross for at det stadig er færre nordmenn igjen som faktisk har opplevd krigen.

Men det er ikke selvsagt at det vil fortsette slik. Tidsvitnene som har «oppdratt» generasjoner av nordmenn, er nå nesten helt borte. I de unges medievirkelighet av i dag har ikke fortellingen om okkupasjonen og motstanden mot den noen sentral plass.

Det må den få.

Historien og holdningene må formidles til den oppvoksende generasjon, slik at de blir gjort bevisste om nødvendigheten av å stå sammen og engasjere seg i kampen mot undertrykkelse og urett og for fred, frihet og demokrati.

Krigen i Ukraina gjør vår egen markering av 8. mai enda mer aktuell. Ikke minst for de unge. Det er viktig at dagens unge får vite hva unge mennesker før dem har utrettet. Ikke minst hvorfor.

Vi må aldri slutte å kjempe for de demokratiske verdiene som vårt samfunn er tuftet på. På menneskets ukrenkelighet og egenverdi, på rettsstatens prinsipper, og fred og frihet.

8.mai er dagen vi minnes de som har vært villig til å ofre alt for våre verdier og for vårt demokrati.

8. mai er dagen for å hedre alle de som har gjort og gjør verden til et tryggere og bedre sted for alle oss andre.

8. mai er dagen for å feire frigjøring og frihet.

Avslutning Lunner kirke

Et viktig uttrykk for dagens betydning er at vi minnes de ni lunbyingene som ga sine liv under okkupasjonen og har fått sine navn innfelt på denne støtten. De er: Johan Kristiansen, Helge Karlsen, Hans Grøstad, Guttorm Hegge Kjørven, Einar Beltern, Anton Kalvsjøhagen, Erik Løvstad, Magnus Oppen og Olaf Mellerud.

Vi hedrer de falne med ett minutts stillhet.

Blomster legges på. Flaggene senkes. Etter ett minutts stillhet: Takk.

Avslutning Rundelen

Her ved Rundelen har norske styrker ved to anledninger tatt kampen opp mot fremmede inntrengere. I 1716 var fienden svenskene. I 1940 var det tyskerne. I begge tilfeller gjorde de norske styrkene en heroisk innsats mot en tallmessig overlegen og bedre utstyrt fiende. Vi står nå ved bautaene med navnene til de som kjempet og falt ved disse trefningene. Vi lyser fred over deres minne.

Blomster legges på. Flaggene senkes. Etter ett minutts stillhet: Takk.